

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» щодо посилення захисту осіб, які постраждали від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті»

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Конституція України (стаття 24) гарантує рівність громадян перед законом і забороняє будь-яку дискримінацію. Україна також має міжнародні зобов'язання у сфері захисту прав людини та боротьби з нетерпимістю, зокрема в рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та як член Ради Європи.

7 травня 2024 року прийнято Рекомендацію Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті CM/Rec(2024)4468. У документі акцентовано увагу на потребі надання спеціалізованої підтримки жертвам таких злочинів. Зокрема держави-члени заохочуються забезпечити доступ до безоплатної правової допомоги жертвам злочинів на ґрунті ненависті.

У щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році зазначає, що у грудні 2024 року внесено зміни до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», якими до переліку осіб, які мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, включено потерпілих від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними ознаками. Цей Закон набирає чинності через рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні.

Водночас перелік таких «захищених» ознак вичерпний і не містить згадки про ознаки сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Кримінальні правопорушення, вчинені з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, становлять серйозне порушення прав людини та загрозу суспільній злагоді. Особи, які потерпають від таких злочинів, є однією з найбільш вразливих категорій. Вони часто стикаються не лише з наслідками самого правопорушення, але й з упередженим ставленням, соціальною стигматизацією, страхом осуду чи подальшої агресії, що суттєво ускладнює, а подекуди й унеможливорює звернення за захистом та ефективний доступ до правосуддя.

Чинна редакція Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» не містить прямої норми, яка б гарантувала надання безоплатної вторинної правничої допомоги (захист, представництво інтересів, складення

процесуальних документів) потерпілим від злочинів на ґрунті ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, виходячи саме зі специфіки їхньої вразливості, пов'язаної з мотивом злочину. Такі особи можуть отримати допомогу лише на загальних підставах (наприклад, як малозабезпечені, особи з інвалідністю тощо), що не охоплює всіх потерпілих та не враховує особливий характер їхньої уразливості.

Відсутність гарантованої кваліфікованої правничої допомоги для цієї категорії потерпілих знижує їхні шанси на ефективний захист своїх прав, належну кваліфікацію діяння правоохоронними органами та справедливе покарання винних.

Прийняття цього законопроекту необхідне для створення реальних правових механізмів захисту осіб, які постраждали від злочинів на ґрунті ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, та забезпечення їхнього рівного доступу до правосуддя.

2. Мета та завдання прийняття законопроекту

Метою законопроекту є посилення правового захисту осіб, які визнані потерпілими у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, шляхом забезпечення їм гарантованого доступу до безоплатної вторинної правничої допомоги.

Шляхом досягнення мети є внесення змін до статті 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», а саме доповнення переліку суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу новою категорією осіб: «особи, які визнані потерпілими у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності».

3. Загальна характеристика й основні положення законопроекту

Пропонується внести зміни до частини першої статті 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» доповнити її новим пунктом 22², яким доповнити перелік суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу особами, які визнані потерпілими у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності.

Наведені особи матимуть право на отримання всіх видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону, стосовно питань, пов'язаних із захистом прав і законних інтересів таких осіб як потерпілих.

4. Стан нормативно-правової бази у зазначеній сфері правового регулювання

Регулювання правовідносин у даній сфері здійснюється Конституцією України, Законом України «Про безоплатну правничу допомогу».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація положень законопроекту після його прийняття може призвести до незначного збільшення навантаження на систему надання безоплатної правничої допомоги. Фінансування надання таких послуг здійснюватиметься за рахунок і в межах видатків Державного бюджету України, що щорічно передбачаються Міністерству юстиції України на функціонування системи безоплатної правничої допомоги.

Також, у разі додаткових витрат реалізувати положення Закону можливо за рахунок коштів державного бюджету України, в межах видатків, передбачених державною програмою «Резервний фонд» (КПКВ 3511030) або за рахунок надходжень в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ та кредитів (позик), залучених державою від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Прийняття даного проекту забезпечить реальний та ефективний доступ до правосуддя для осіб, які постраждали від злочинів на ґрунті ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, посилить правову захищеність вразливої категорії потерпілих, надавши їм гарантовану професійну правничу допомогу (представництво інтересів у суді та інших органах, складення документів тощо), сприятиме покращенню практики розслідування та судового розгляду справ про злочини на ґрунті ненависті.

Прийняття даного законопроекту забезпечити більш повне виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини та боротьби з дискримінацією.

Народні депутати України

